

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка
Державний архів Полтавської області
Полтавської обласної державної адміністрації
Архів управління Служби безпеки України в Полтавській області
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
Полтавська обласна наукова бібліотека імені Івана Котляревського



*Репресована культура України:
регіональний вимір*

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції
9 квітня 2015 року

Полтава
2015

УДК 94(477):930.1(477)
ББК 63.3(4Укр)6
Р 41

Рекомендовано до друку науково-методичною радою ПолтНТУ
Протокол № 12 від 2 липня 2015 р.

Редакційна колегія:

Іваницька Ірина Олександрівна – декан гуманітарного факультету, кандидат хімічних наук, доцент, голова робочої групи

Передерій Ірина Григоріївна – професор кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, доктор історичних наук, доц., заступник голови робочої групи

Дорошенко Світлана Михайлівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.філол.н., доц.

Ісаєнко Тетяна Костянтинівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.пед.н., доц.

Лисенко Алла Василівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.пед.н., доц.

Нарадзько Андрій Валерійович – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.і.н., доц.

Тєвікова Ольга Валентинівна – доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, к.і.н., доц.

На пошану фундатора кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Ю.Кондратюка, кандидата історичних наук, доцента Кочерги Н.К.

Тези в збірнику подані в авторській редакції

Р 41 Репресована культура України: регіональний вимір: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Internet-конференції 9 квітня 2015 року [Текст] / відп. ред. І. Г. Передерій / Полтавський нац. тех. ун-т ім. Ю.Кондратюка. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 189 с.

До збірки включені тези доповідей науковців, аспірантів, студентів присвячені дослідженню проблеми репресованої культури України, яка є надзвичайно актуальною з погляду засвоєння уроків історії.

Для всіх, хто цікавиться історією української культури.

© Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2015

пам'ятна дошка. В місті Коломиї Львівської області за рішенням міської ради на честь Миколи Сарми-Соколовського перейменована одна із вулиць [3,с.20-23].

Дисидентська активність складалася із найрізноманітніших компонентів: особистих учинків, культурних, політичних, громадських, соціальних незалежних суспільних ініціатив, національних та релігійних рухів. Та були й такі особистості, котрі відчували біль усього народу: його минулих, сучасних і прийдешніх поколінь. Вони взяли на свої плечі важкий хрест боротьби й страждань усього українського народу. Зусилля та жертви дисидентів не були марними. Ці люди несли народові України правду, відкрили Україну світові. Їхні принципи стали базою для сучасного суспільства і державного будівництва в незалежній Україні

Джерела та література

1. Береславський М. Хто винен? / Український вісник. Випуск 7, 8, 9-10. Серпень, вересень, жовтень-листопад 1987. – Торонто – Балтимор: Смолоскип, 1988. – С. 445-455.
2. Судовий процес у Дніпропетровську // Чорновіл В. Твори: У 10-и т. Т. 3. («Український вісник», 1970-72) / Упорядник В. Чорновіл. Передмова М.Косів. — К.: Смолоскип, 2006. С. 169 – 173.
3. Рыжков В. Судьба, вместившая «все боли XX века». – «День», 12 января, 2012. – С.20-23.
4. Савченко В. В. Хроніка одного кримінального процесу. – Сучасність, № 9, 1993. – С. 153 – 163.
5. Сарма-Соколовський М. Змушений лист. – «Зона» № 22 , 2007, – С. 73-82.
6. Сарма-Соколовський М. Мене мучить моє минуле. – «Зоря» 18.07.1984.
7. Сіренко В. Велика зона злочинного режиму. Про переслідування та репресії українських інакодумців у 70–80-их роках минулого століття. – Дніпропетровськ: Пороги, 2005. – 272 с.

ХУДОЖНЬО-ПУБЛІЦИСТИЧНА СПАДЩИНА ОЛЕСЯ ДОСВІТНЬОГО

Вощенко В.Ю., кандидат філософських наук, старший викладач
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка

Олесь Досвітній був помітною постаттю в літературному процесі 20 – 30-их років. Він – автор кількох романів і повістей та збірок оповідань – належав до керівництва ВАПЛІТЕ, брав участь у численних літературних дискусіях. Письменник прожив складне, насичене найрізноманітнішими подіями й пригодами життя, і в основі його творів лежать, як правило, реальні події.

Народився Олесь Досвітній (Олександр Федорович Скрипаль-Мищенко) в родині дрібного крамаря 8 листопада 1891 року у містечку Вовчанськ колишньої Харківської губернії. Закінчивши у 1906 році земську чотирирічну школу, майбутній письменник деякий час працює писарчуком у канцелярії

міської управи та готується екстерном скласти екзамен на атестат зрілості. Вже тоді, в роки першої російської революції, він знайомиться з революційною літературою і робить спроби писати сам. В прогресивних газетах з'являються його невеликі статті та нариси, в яких осуджуються суспільні вади. За це Олександра Скрипаля звільняють з роботи. Він працює робітником на цукроварні й перебуває під пильним оком поліції.

Після отримання атестата 1912 року Олесю Досвітній вступає на фізико-математичний факультет Петербурзького університету. Але за революційну пропаганду і поширення нелегальної літератури на заводах столиці його незабаром виключають з університету, як неблагоннадійного. Повернувшись в Україну, він працює службовцем на цукровому заводі у Білій Церкві.

Під час Першої світової війни, мобілізований до царської армії, Олександр Скрипаль установлює контакт із більшовиками і проводить антивоєнну пропаганду. Недосвідченого у конспірації, юнака невдовзі викривають та воєнно-польовим судом засуджують до страти. Проте за декілька годин до неї, завдяки підтримці революційно налаштованих солдат, він утікає із в'язниці. Добравшись до Харкова, Олесю емігрує за кордон. Розпочинається його фантастична подорож через Киргизію, Китай, Тихий океан до Сан-Франциско. Щоб вижити, він був вимушений братися за будь-яку роботу. Також через робоче земляцтво він уходить до прогресивних кіл української еміграції та згодом виступає як журналіст у місцевій соціал-демократичній пресі, зокрема в українській газеті «Нова рада». Після жовтневих революційних подій, пройшовши через застінки японської охорони, у 1918 році Олесю Досвітній повертається до Києва. У 1919 році харківська партійна організація приймає до своїх лав й офіційно визнає його революційну діяльність [1, с. 138].

Життєвий досвід, набутий у мандрах, підпіллі, політичній еміграції, письменник використовує в своїх романах і повістях, журналістській діяльності. Як досвідченого журналіста, у 1919 році його призначають на відповідальну посаду в Тимчасовому комітеті Комуністичної партії Східної Галичини та Буковини в Києві. Потім – підпільна діяльність у Галичині й арешт. Після звільнення О. Досвітній працює на політроботі у Червоній Армії, яка вела боротьбу зі знищення формувань Н. Махна. У 1920 році він очолює агітпоїзд «Більшовик», який зробив чимало успішних рейдів по лінії Олександрівськ-Синельникове, Лозова–Панютіне, Катеринослав–Зайцеве.

Своїми публікаціями Олесю Досвітній підводив читача до глибоких політичних висновків, активних дій. Теми його статей певною мірою визначають символічні псевдоніми автора – Село, Безземельний, Комнезамож. Проблеми людей землі, що у перші роки радянської влади, працюючи до мозолів, залишалися бідними й голодними – ось що було на першому місці. В публікаціях О. Досвітнього не просто вдало викладено факти, автор розкриває атмосферу боротьби з голодом в Україні [2, с. 19].

Редагуючи газети та видання агітпоїзда «Більшовик», публіцист О. Досвітній популярно розповідає про боротьбу з контрреволюцією, вітає

успіхи Червоної Армії, пояснює завдання будівництва нового, соціалістичного суспільства. Багато уваги приділяє він і питанням міжнародної політики. Висвітлюючи революційний рух в інших країнах, Досвітній упевнено заявляє, що трудящі всього світу підтримають боротьбу за нову, Радянську владу в Росії та Україні. У Катеринославі у період журналістської діяльності (1922 – 1923 роки) О. Досвітній поповнює плеяду організаторів літературно-мистецького процесу, котра гуртувалася навколо С. Пилипенка у «Плузі» й В. Елана-Блакитного у «Гарті» та газеті «Вісті ВУЦВК» з її додатком «Література, наука, мистецтво». В цей час, редагуючи газету «Селянська правда» (орган Катеринославського губвиконкому) О. Досвітній виступає зі статтю «Шевченко кличе», в якій розглядає бунтарську спадщину Кобзаря як заповіт нащадкам, невичерпне джерело натхнення за краще майбутнє рідного народу. З 1923 року О. Досвітній починає друкуватися і на сторінках центральної урядової газети «Вісті». Його публікації та роздуми присвячені шляхам розвитку молоді радянської літератури й мистецтва. Особливе місце у творчості 20-их років Олесь Досвітнього займає його публіцистика. Його статті документальні, в них описано дійсні події, названо конкретні історичні особи, наведено розпорядження державних установ, повідомлення з фронтів, багато фактичних матеріалів, власні спостереження. Зокрема, у газеті «Галицький комуніст» він показує політичну ситуацію на Галичині у 1918 – 1919 роках, у газеті «Хліб і залізо» викриває куркулів («Новий закон», «Боротьба з куркулем», «Селянські думи» тощо). О. Досвітній також викриває Врангеля, Махна, Пілсудського (памфлет «За пшеничкою»). У 1921 – 1922 роках усю увагу публіцист звертає на втілення у життя рішень Радянського уряду та Комуністичної партії з будівництва соціалізму. Редагуючи газету «Незаможний селянин» (1921 рік), О. Досвітній як редактор із номера в номер веде рубрику «Розмова з селянином», роз'яснює і популяризує заходи й закони Радянської влади, спрямовані на подолання економічної розрухи, голоду, ліквідації загонів контрреволюції [2, с. 25].

Олесь Досвітній, автор відомих творів, стає членом письменницьких організацій ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури) і ВУСПП (Всеукраїнська спілка пролетарських письменників). Захопившись новими організаційними формами, він підтримав М. Хвильового, став його однодумцем у дискусії перебудови літературного життя в Україні. О. Досвітній, М. Хвильовий та М. Яловий згодом були виведені зі складу ВАПЛІТЕ. Причина була у різкому розходженні їхніх поглядів з офіційними, в яких уже проглядалися елементи сталінізму. А після рішення ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 року «Про перебудову літературно-художніх організацій» разом із іншими літераторами Олесь Досвітній був прийнятий до Спілки радянських письменників.

Творчий шлях письменника передчасно обірвався 9 червня 1934 року. Він став жертвою політичних наклепів і звинувачень, які згодом були спростовані. Життя й творчість Олесь Досвітнього нерозривно пов'язані з історією тієї доби. Проте ім'я письменника та його діяльність довгий час замовчувалися. Й лише

наприкінці 50-их – початку 60-их років воно знову повертається в українську літературу.

Отже, Олесь Досвітній був помітною постаттю у літературному процесі 20 – 30-их років ХХ століття, а для сучасного читача його ім'я стало черговим історико-літературним одкровенням.

Джерела та література

1. Варенікова О.В. Досвітній Олесь [Текст] / О.В. Варенікова // Літературна Харківщина : довідник. – Х., 1995. – С. 137 – 138.
2. Шевчук В.І. Олесь Досвітній : до 100-річчя від дня народ. [Текст] / В.І. Шевчук – К: Т-во «Знання» УРСР, 1991. – 32 с.

ІВАН ІВАНОВИЧ ПАДАЛКА – ГЕНІАЛЬНИЙ ГРАФІК ТА СТИЛІСТ

Нарадько А.В. кандидат історичних наук, доцент

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

Творчість Івана Падалки вражає глибиною задумів, справжнім народним колоритом та жанровим розмаїттям. Художник залюбки працював у темпері, вдавався до олії, гуаші, туші. Полюбляв дереворит, володів літографією, різав на лінолеумі. Своім першим фахом він не без підстав уважав монументальний живопис, у якому став справжнім майстром. Крім того, І. Падалка писав вірші, але їх не публікував, частина збереглася лише в пам'яті його дружини, а всі рукописи загинули.

Іван Іванович Падалка народився 15 листопада 1894 р. у селі Жорнокльови Золотоніського повіту на Полтавщині. Іван та його семеро братів і сестер з дитинства звикли до тяжкої, виснажливої праці, наймитуючи в панській економії й наймалися на роботу до цукроварні. Малому Іванові замість іграшок давали крейду, якою він із задоволенням писав на печі. Малювати Іван навчився раніше, ніж ходити.

Початкову освіту І.І. Падалка отримав в церковно-парафіяльній і дворічній міністерській школі. Його природний дар до малювання помітили батьки та вчителі. Отримана від земства стипендія гарантувала сину селянина навчання в Миргородській художньо-промисловій школі імені Гоголя [2, с.421].

Адміністрація школи всім учням ставила його за приклад. І раптом зразковий учень виявився бунтівником, революціонером, атеїстом. Він організував виступи учнів проти адміністрації й окремих педагогів, читав серед товаришів українську газету "Рада". В листопаді 1911 року учні оголосили страйк. Більшість з них одержувала низьку стипендію і зазнавала утисків та знущань. Серед організаторів страйку був і Падалка. 1912 року учні школи, або як їх називали "гоголяни", влаштували демонстрацію на честь свята Першого травня. Наприкінці цього року за революційну діяльність Івана Падалку виключили з училища [1, с.9].

Після звільнення з школи І.І. Падалка працював у майстернях при Полтавському етнографічному музеї, де виготовлялися копії українських